

SUŠTINSKA SPORNOST I POLITIČKI POJMOVI³³⁵

Sažetak:

Ovaj rad se bavi delom promena koje je politička teorija doživela u drugoj polovini XX veka. Predmet rada je pomalo zapostavljena, ali u epistemološkom smislu izuzetno značajna, teza o suštinskoj spornosti pojmova. Autor polazi od pretpostavke da je teza utemeljena u shvatanju ontološke relativnosti politike, na osnovu koje se izvodi zaključak da su politički pojmovi suštinski sporni, odnosno da se ne može izabrati adekvatan generalni pristup na osnovu kojeg bi se moglo odrediti da je neko mogućih od shvatanja pojma zaista najbolje.

Sredinom XX veka dominirala je teza o smrti političke filozofije. Smatralo se da je predmet klasične političke filozofije isprazno (pre)oblikovanje mentalnih objekata, koje uglavnom nekorespondira stanju stvari u svetu. U kontekstu masovnih razaranja u II svetskom ratu i zahuktavanju Hladnog rata, ovaj argument je delovao pogubno na vitalnost političke filozofije. Teza o suštinskoj spornosti političkih pojmova koja je nastala upravo u takvom kontekstu, smatrana je za još jedan pokušaj diskreditacije osnovnih vrednosti normativnih teorija. Ovaj tekst polemiše sa ovom tezom, zastupajući stav da je suštinska spornost upravo pružila drugačije shvatanje ontološkog statusa politike, smeštajući je u ravan ontološke relativnosti i pluralizma vrednosti. Tek kada su ovi ontološko-epistemološki uslovi bili ispunjeni, postavljena je osnova za dalju izgradnju onoga što nazivamo savremenom političkom teorijom.

Ovaj rad ima za cilj da skicira moguću argumentaciju za ontološku relativnost politike. U izvođenju postavljenog cilja, kroz analitički pristup, autor prati argumentaciju za ontološku relativnost koju pruža V.O. Kvajn. Nakon postavljenog teorijskog okvira, autor daje pregled ali i analizu dominantnih teorija o suštinskoj spornosti političkih pojmova.

334 Asistent, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka.
e-mail: bojan.vranic@fpm.bg.ac.rs

335 Rad je nastao u okviru naučno-istraživačkog projekta Univerziteta u Beogradu – Fakulteta političkih nauka, *Politički identitet Srbije u regionalnom i globalnom kontekstu*, (evidencioni broj: 179076), koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije. Tekst primljen 21. januara 2011. godine.

Ključne reči: suštinska spornost, politički pojmovi, ontološka relativnost, pluralizam vrednosti.

UVOD

Kada je sredinom XX veka prvi put izneta teza o suštinskoj spornosti političkih pojmova moglo se samo zaključiti da je to još jedan argument u prilog popularnoj tezi o smrti političke filozofije. Tvđenje da je predmet političkih teorija u svojoj suštini sporan, na prvi pogled, izgleda kao još jedan pokušaj da se normativna teorija spakuje u kofer besmislica, koji su logički-pozitivisti punili tokom prve polovine XX veka. S druge strane, kritički uvid u samu tezu o suštinskoj spornosti može dati drugačiju percepciju problema. Da li mogu smatrati da poziv za prihvatanje suštinske spornosti nije ništa drugo, nego teza o otvorenosti ka drugačijim ishodima i potrebi za permanentnim, kritičkim preispitivanjem naših moralnih stavova o političkom životu? Dalje, da li mogu tvrditi da suštinska spornost ne odbacuje normativnu političku teoriju, već je razlaže na njene sastavne delove, stavljajući konstitutivne pojmove u odnos nužne pluralnosti? Konačno, da li je jedna sveobuhvatna politička filozofija zamenjena *političkim teorijama*, koje se u epistemološkom smislu prikazuju kao imanentno vrednosno-pluralističke, dok samoj politici zadaju status ontološke relativnosti?

Osnova za lišavanje smisla klasične političke filozofije je optužba za pristrasno projektovanje (moglo bi se reći i „modelovanje po potrebi“) mentalnih objekata. Kroz ove „postpolitičke poretke“³³⁶ politički filozofi upisuju svoje normativne zamisli o „dobrom životu“, njegovom fenomenu i značenju za pojedinca i zajednicu, odnosno konstruišu kontekst prema potrebama sopstvenih projekcija mentalnih objekata. Odnos valja okrenuti naglavačke, te smatrati „da su fenomeni znanja, svesti i značenja deo onog istog sveta kojim oni moraju da se bave, pa da bi i njih trebalo proučavati u onom istom empirijskom duhu kojim su prožete prirodne nauke.“³³⁷ Ovakva naturalistička kritika filozofije uopšte, pa samim tim i političke filozofije, dovela je do teze o njenoj smrti. U okviru zapadne tradicije političke misli, ovakvu stanje prvi je pregnantno konstatovao Piter Laslet koji je smatrao „jalovim“ teorije o dobrom životu u onom svetu u kome imamo konstantnu pretnju od udara atomske bombe, terora nacionalista,

336 Glen Newey, *After Politics*, (New York: Palgrave, 2004), 2.

337 Vilard Orman Kvajn, *Ontološka relativnost i drugi filozofski ogledi* (Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića) 63.

rasista, ali i secesionističkih grupa, problem gladi, neobrazovanja i bolesti.³³⁸ U istom pravcu, iako u drugačijem smeru, istočna tradicija političke misli, tada već uveliko okupirana temama marksističko-lenjinističke paradigme odavno je odbacila političku filozofiju, za koju je i sam Marks smatrao da je mračna, opasna i da se svodi na intelektualnu onaniju.³³⁹ Ako se pedesetih godina XX veka moglo naći nešto što je zblizavalo Istok i Zapad, to je bilo neprijateljsko raspoloženje prema političkoj filozofiji. Ovo su bile teške godine za one koji su još uvek imali romantičarsku veru u značaj filozofije uopšte.

Svakako, ovakav zaključak ne samo što je preuranjen, već je bio i nepotreban. Kao da su pristalice nove nauke o politici, njenim egzaktnim metodama i empirijski proverljivim tezama u svojoj nepristrasnosti i objektivnosti, ostale slepe za realnost koja im je bila pred očima. U doba najveće ekspanzije empirijskih istraživanja u politici, došlo je do širenja kritičke političke teorije kao važne struje u okviru političke filozofije, koja je odstupala od klasičnih normativnih zadataka, ali je i tvrdoglavo odbijala da se povinuje trendovima naturalizacije politike. Najvažnija dela Hane Arent, Majkla Oukšota, Lea Štrausa, Hansa Morgentaua, Isaije Berlina i konačno, izuzetne struje kritičkog marksizma oličene u Frankfurtskoj školi, pokazala su da politička filozofija može i te kako da se bavi stvarnim svetom, ne pozivajući se na predestinirane ili modelovane političke poretke.³⁴⁰ U tom kontekstu, naturalističke teze o smrti političke filozofije upale su u zamku sopstvene kritike – izgubile su taj jedinstveni osećaj za stvarnosti i zdrav razum – a sam naturalizam (neki bi rekli, pozitivizam) proglašen je za ideologiju kapitalističkog poretka.³⁴¹

Iskustva totalitarnih vladavina u prvoj polovini XX veka i nesalomljivost staljinističkog režima u SSSR-u, navela su teoretičarke i teoretičare kritičke teorije društva da budu posebno oprezni u vezi sa stanovištem koje počiva na jednom predominantnom modelu. Otuda, naturalističko viđenje politike bilo je trn u oku kritičkoj teoriji. Izdvojiću dva problema naturalističkog pristupa u politici, za koje smatram da ozbiljno narušavaju strukturu njegovih argumenata. Prvi problem je izrazio Isaija Berlin, utvrdivši pogreške koje se kreću u ravni ontološkog statusa. Naturalizam je, slično političkoj filozofiji koju kritikuje,

338 Videti: Peter Laslett, „Introduction“, u: *Philosophy, Politics and Society*, vii-viii (Oxford: Oxford University Press, 1963).

339 Videti: Bhikhu Parekh: „Political Theory: Traditions in Political Philosophy“, u: *A New Handbook of Political Science*, 503-518 (Oxford: Oxford University Press, 1996).

340 Videti: Ibid.

341 Videti: Nenad Kecmanović, *Ideologija i istina* (Beograd: Mladost, 1972), 33-39.

samo jedan model uređenja društva. Ovaj rigidni monizam, kako ga Berlin naziva, promašuje osnovnu činjenicu da je čovek biće koje se menja i da živi u prostorno-vremenskim kontigencijama. Iako su naturalistički modeli društvene stvarnosti po prirodi „zdravorazumski“ i „empirijski proverljivi“, oni, kao precenciozno monistički u svom ontološkom statusu, nikada ne mogu da odgovore na neka suštinska pitanja o politici ili, ako i mogu, onda takav odgovor nužno vodi zabludi. Politika, slično prostoru i vremenu u kojima se i za koje je nužno vezana, beži konačnom određenju, ako ništa drugo jer se ciljevi oko istog neumitno sukobljavaju.³⁴² Sa druge strane, Morgentau je naturalizam kritikovao jer promašuje suštinu prirodnih nauka. Dok su prirodne nauke potpuno svesne da njihove „zakonitosti“ ne idu dalje od manjeg ili većeg stepena verovatnoće, društvene nauke pokušavaju da utvrde nužne i opštevažće zakonitosti. Međutim, dok u prirodnim naukama, kroz eksperimentalnu metodu, broj uzroka možemo ograničiti, kako bismo dobili objašnjenje određenih posledica, u društvenim, pa i političkim naukama, to nije moguće. Politikolozi, utvrđujući „društvene zakonitosti“, operišu ili sa „demagoškim proricanjem“ koje ima samo dve varijabile (npr. „revolucija ili komformizam“), od kojih jedna mora nužno da se ostvari, ili daju argumente *post hoc propter hoc*, što je prema Morgentau sve, samo ne nauka.³⁴³ U najboljem slučaju, iako je i taj zakon preterano optimističan, u društvenim naukama vlada organizovani haos sa nepredvidivošću kao osnovnom konstantnom.

Proboj kritičke teorije otvorio je mogućnost revitalizacije filozofskih projekata u politici. Pokušaj modelovanja „dobrog života“, ili barem najboljeg određivanja pojmova koji konstituišu ovaj model, ponovo je bio na dnevnom redu. Ipak, nije bilo govora o vraćanju tradicionalnim korenima političke filozofije. Zaista, kako možemo biti sigurni da se prilikom normativnog određenja politike iz nas ne reprodukuje zaboravljeni govor nekog profesora, amanet roditelja, običaj stečen vaspitanjem? Jednostavnije, u političkoj filozofiji „izbor bilo kojeg cilja iz široke ponude ne mora biti samo izraz teorijskog afiniteta nego i vanakademskog interesa.“³⁴⁴ Stoga, politička filozofija je morala da se okrene stvarnom životu, baveći se realnim problemima pojedinca ili zajednice. S druge strane, nije bilo govora o odustajanju od normativnih slika i moralnih sudova o politici, te

342 Isajja Berlin, „Da li politička teorija još uvek postoji?“ u: *Koncepti i problemi političke teorije*, 15 (Beograd: Čigoja, 2009).

343 Hans Morgentau, „Da li je politika nauka?“ u: *Koncepti i problemi političke teorije*, 27-28 (Beograd: Čigoja, 2009).

344 Nenad Kecmanović, *Politika, država i moć* (Beograd: Čigoja, 2010), 17.

su stoga ova dva oprečna stanovišta morala biti prevladana. U tom smislu, bilo je neophodno vratiti se klasičnom shvatanju *theoria* kao posmatranju politike, kojoj se status entiteta priznaje tek posredstvom tog procesa. Politika se ne može posmatrati kao nezavisan entitet, koji se može ispitivati u unapred datim stanjima stvari, empirijski proverljivim i čulno opazivim. Politika nije stvar. Do politike se dolazi jedino sučeljavanjem interesa i ciljeva onih koji učestvuju u njenom određenju. Otuda, politika se može saznati jedino kroz posmatranje, uočavanje, teoretisanje.³⁴⁵ Pluralizam ciljeva nameće pluralizam teorija, koje su nužno kritičke, etički orijentisane, reflektivne, i pre svega, razumevajuće. Upravo je u ovom segmentu iskustvo kritičke teorije bilo od presudnog značaja. Političke teorije moraju priznati potrebu za kritičkim preispitivanjem *sopstvenih* argumenata i sudova, vodeći računa da se te teorije ipak *stvaraju* u određenom kontekstu, istorijskom vremenu i pod uticajem dominantnih političkih diskursa.

Na tromeđi klasične političke filozofije, političke nauke i kritičke teorije društva, pojavljuje se, danas pomalo zapostavljena struja, o suštinskoj spornosti političkih pojmova. Ovakve teorije polaze od osnovne premise da ni u jednom trenutku ne postoje objektivni kriterijumi za dedukovanje najboljeg ili barem konačnog određenja značenja jednog pojma i da se mora priznati suštinska spornost svakog kao i permanentna otvorenost ka novim značenjima. Suštinska spornost daje politici status ontološkog relativizma posredstvom vrednosnog pluralizma koji dominira njenom epistemološkom aparaturom.

Ovo nije bila odlučujuća pobjeda, niti razlog za slavlje. Naprotiv, ovakvo stanovište generiše ozbiljne probleme prilikom istraživanja političkih pojmova. Problem suštinske spornosti polazi od klasičnih metafizičkih problema, preko redukcionizma politike na moć, pa do zapadanja samih teorija u nihilizam. Otuda, ovaj plodni pristup valja prihvatiti sa izuzetnom dozom opreznosti. Uostalom, ukoliko prihvatim tezu o suštinskoj spornosti, dužan sam da bez izuzetka primenjujem princip stalne sumnje u valjanost svakog zaključka, pa i tog da je politička teorija suštinski sporna. U ovom slučaju, suštinska spornost se mora primenjivati reflektivno.

DA LI JE RELATIVNOST JEDINA KONSTANTA POLITIKE?

Zahtev za ontološkom relativnošću politike kod mnogih teoretičara, može izazvati podozrivost, osećaj rezigniranosti, čak i otvoren otpor. Ova pretpostavka se, u krajnjoj liniji, manifestuje kao odstranjivanje fundamenata

345 Videti: Andrew Vincent, *The Nature of Political Theory* (Oxford: Oxford University Press, 2004), 8.

(kakvi god oni bili) na kojima počiva politika, a što posebno može podriti sve one teorije koje se zalažu za postojanje univerzalnih vrednosti. Da li to znači da društvena pravila smišljamo u hodu, stihijski, neorganizovano, prema potrebama dominantnih interesa?

Ovakvo negativno određenje ontološke relativnosti politike može se pokazati kao neosnovano, ukoliko se jasno prikažu argumenti koji joj idu u prilog. Politiku možemo shvatiti kao sferu komunikativne delatnosti. Kao takva, politika je deo šireg kulturnog konteksta, koji razumemo jedino kroz učenje jezičkih pravila, značenja i konvencija. Kao što je Vitgenštajn tvrdio u *Filozofskim istraživanjima*, jedino kroz jezik naše delovanje, pa time i naša kultura, može dobiti neko značenje.³⁴⁶ Jezik kao sredstvo komunikacije mora imati morfološku osnovu, odnosno konstitutivne elemente. Oni, pak, ne moraju biti reči ili rečenice, već se mogu sastojati i od neverbalnih simboličkih radnji. Nezavisno da li masi demonstranata kažem „Stoj!“, bacim suzavac ili uperim vodeni top u njih, u osnovi se između nas odvija proces komunikacije (makar to bio i govor sile) kojim se aktualizuje pojam autoriteta i pokornosti. Za mene, verbalna naredba ili fizička demonstracija moći nije ništa drugo, nego uvođenje javnog reda i mira. Za demonstrante, to je kršenje njihovih sloboda i čist akt represije. Izričita naredba, kao verbalni simbol kojim se aktualizuje pojam autoriteta pokazuje princip „viška značenja“ (Renan) kao inherentan i time suštinski bitan njegovoj prirodi. Ukoliko su ovi primeri uverljivi, mogu podvući crtu sa konstatacijom da je problem politike u suštini problem prevođenja značenja koje jedan pojam ili skup političkih pojmova ima za onu grupu sa kojom pokušavam da komuniciram.

Na nivou semantičke analize, ovaj koncept mogu smestiti u polje Kvajnovog problema prevođenja. Kvajn smatra da je prevođenje (sporazumevanje) uspešno obavljeno ukoliko odredimo „tačku ostenzije... u kojoj se linija prsta, kojim pokazujemo, prvi put susreće da nekom neprozirnom površinom.“³⁴⁷ Problem prevođenja leži upravo u nemogućnosti ili sprečenosti ostenzije, kao problemu odeljenosti između označitelja i označenog, odnosno određivanju očiglednih, ili neodvojivih delova koji čine suštinu objekta koji želimo da razumemo. Kvajn razlikuje direktnu od odložene ostenzije. Direktna ostenzija, ukoliko je moguća, predstavlja manji problem, jer se tu tačno zna gde leži tačka ostenzije. Tehnički problemi koji se u tom postupku javljaju, kao što je obim okruženja tačke, razrešavaju se jednostavnim induktivnim putem, smatra Kvajn.³⁴⁸ Međutim, šta ako

346 Videti: Vincent, *Ibid.*, 96.

347 Kvajn, *Ibid.*, 75.

348 *Ibid.*, 76.

želim da objasnim stanje jedne stvari posredstvom nekog indikatora ili pojma? Jezikom politike, šta ako jednom narodu želim da pripišem pojam „potlačenost“ ili „sloboda“? U tom procesu tačka ostenzije se locira u onome što Kvajn još naziva apstraktnim singularnim terminima. Ukoliko imam nameru da ukažem svetu da je narod X potlačen ili slobodan, što činim posredstvom onoga što „ne sadrži ostenzivnu tačku, niti bilo koju drugu tačku“³⁴⁹, onda zapadam u problem koje generiše odložena ostenzija. Problem upotrebe političkih pojmova kao osnovnih morfoloških jedinica političkog jezika, leži u problemu dvostruke odeljenosti referencije. Ne samo što imam problem jasnog i preciznog označavanja nekog objekta ili stanja stvari u politici (poput države, naroda, institucije i sl.), što predstavlja prvi nivo referencije, već to nužno činim i posredstvom drugog nivoa referencije, odnosno preko političkih pojmova koji u stvarnosti ne postoje kao čvrsti, neprozirni, količinski određeni (itd.) objekti.

Može mi se na ovom mestu zameriti da previše zalazim u apstraktne pojmove, odnosno da se politika ipak bavi realnim odnosima. Ovakva primedba bi bila umesna, verovatno i valjana, ali me ne bi preterano spasila od problema dvostruke odeljenosti referencije. Uzeću za primer „političku partiju“ kao pojam za koji mi se, barem *prima facie*, čini da ne zapada u konceptualne aporije. U svojoj osnovi politička partija je politička organizacija koja ima za cilj da dođe na vlast. U cilju pojednostavljivanja primera, konstatovaću da su razlike među partijama, u odnosu na prethodno određenje, samo formalnog karaktera. Ipak, ne samo što se političke partije razlikuju u formalnom smislu, već te razlike generišu daleko ozbiljnije posledice po ponašanje pojedinaca, odnosno formiranje stavova o životu i pogledu na svet, pa čak i do socijalnih rascepa čitavog društva. Otuda, u procesu davanja smisla takvom objektu kakva je politička partija neophodno je pozvati se na „princip individuacije“, odnosno određivanja gde se jedan objekat završava, a drugi počinje. Očigledno je da postoji izrazita razlika između masovne i kadrovske partije (kao svojstva intenzije pojma „partije“), ili fašističke i demokratske partije (kao svojstva ekstenzije istog pojma). U tom smislu, kada pokušamo da damo značenje nekom skupu, koji nazivamo „partijom“, da li mislimo na takve pojmove kao što su sama „partija“, „neodvojivi deo partije“ ili „stanje partije“?³⁵⁰ Drugim rečima, postoji problem u intenziji onoga što nazivamo partijom. Ako je par-

349 Ibid.

350 Kvajn na ovom mestu upotrebljava primer „zeca“. Tako, kada sretnemo urođenika koji nam pokaže na zeca koji trči iz šume i kaže „gavagai“, da li je on mislio na „zeca“ kao celi objekt, na „neodvojivi deo zeca“, npr. duge uši, ili na „stanje zeca“, kao četvoronogog nepernatog sisara? Videti: Kvajn, *Ibid.*, 70.

tija kadrovska, da li to znači da masovne partije ispadaju iz onoga što je esencionalnost partije? Ili, ako kažemo da je i jedno i drugo partija, kako uopšte da prevedemo na nivo jezičke konvencije takav objekt koji ima višestrukost značenja? Problemi se samo dodatno gomilaju kada uvedemo problem ekstenzije ili referencije u proces označavanja partije.³⁵¹ Kada kažemo da je partija demokratska, pravimo neku nužnu odeljenost od neke druge (ili drugačije ideološko-pragmatski orijentisane) partije. Odeljenost se nužno mora napraviti posredstvom političkih pojmova. Tako „demokratsko“, „fašističko“, „komunističko“, u krajnjoj liniji i „ideološko“ dovode objekt koji nazivamo „partijom“ u polje pojmovne kategorizacije, te se vraćamo na prethodni problem odložene ostenzije. Mogu da konstatujem da u određenju „partije“ kao objekta, kroz pravilo o prisutnosti principa individuacije, pre ili kasnije moramo se sresti sa pojmovnim određenjem, a samim tim i sa ostalim problemima koji generišu apstraktni singularni termini.

Kvajnov zaključak nije bio da zanemarimo sporazumevanje i prevođenje značenja (jer to bi zaista bilo slepilo za očiglednu realnost), već samo da priznamo ontološku relativnost, što će reći da prilikom određenja nekih objekata ili skupova objekata, koristimo takve termine, koji u svojoj interpretaciji pridodaju značenje objektu i koje je u stvari *naše* značenje. Jer, teorija kojom objašnjavam svet, ukoliko se apstrahuje od svih kontekstualnih primesa, sastoji se samo od forme. U političkoj teoriji, ta forma je konstitucija koju čine politički pojmovi. Budući da politički pojmovi jesu naša interpretacija sveta, svaka izmena forme, daje sasvim novu interpretaciju, *ad infinitum*. „Stoga je unutar izvesne teorije besmisleno tvrditi koji je od različitih mogućih modela forme naše teorije pravi ili željeni model.“³⁵² U tom smislu, politika u svom ontološkom statusu jeste relativna.

Čini mi se da prethodna analiza nudi dovoljno argumenata da usvojim početnu pretpostavku o tome da političke teorije operišu sa suštinski spornim pojmovima. Ali kako možemo odrediti šta su suštinski sporni pojmovi, ukoliko svako određenje beži utemeljivanju? Upravo je to razlog zbog kojeg se na teorijskom polju vodi duga, sofisticirana, i prilično mučna rasprava o tome šta predstavlja suštinska spornost pojmova.

351 Šta ako gavagai znači na urođeničkom „zec koji trči“? Ne samo što imamo objekat na koji je usmerena ostenzija, već taj objekat nema smisla ukoliko mu odstranimo predikatsko svojstvo.

352 Kvajnov, *Ibid.*, 89.

TEORIJE O SUŠTINSKOJ SPORNOSTI POJMOVA

Suštinski sporni pojmovi (*essentially contested concepts*) su koncept ili viđenje koje je 1956. godine, prvi uočio Valter Brus Gali. Nezavisno od Galijevog shvatanja, status pojmova koji su suštinski sporni može se skicirati na sledeći način. Ukoliko je vrednosni pluralizam zaista epistemološko stanovište od kojeg politička teorija mora krenuti, ako usvoji ontološku relativnost politike, onda se mora priznati da u osnovi istraživanja stoje različita gledišta šta je zaista predmet istraživanja. Reći da je predmet istraživanja političke teorije politički pojam je puka tautologija. Nameće se potreba za specifikacijom šta je ključna vrednost, odnosno ključni pojam od kojeg polazimo. Stoga mi se čini umesnim da postavim sledeće pitanje: ako pluralizam vrednosti poštuje načelo nesamerljivosti, kako će se onda postići dogovor između onih koncepcija koje imaju drugačije značenje, a istu tačku referencije? Drugim rečima, kako je moguće postići konsenzus između suprotstavljenih koncepcija jedne vrednosti, ako su one nesamerljive?

Ovde treba napraviti analitičku distinkciju između *pojma* i njegovih različitih *koncepcija*. Džon Rols, na primer, konstatuje da svi pojedinci imaju neko osnovno shvatanje pravde kao pojma, iako se njihova viđenja šta je zaista pravedno razlikuju. Drugim rečima, *koncepcije* predstavljaju neke „*organizovane skupove verovanja, vrednosti i aktivnosti, ukazujući na one koje su bitnije od drugih i na koji način stupaju u odnose jedni sa drugima.*“³⁵³ Koncepcija predstavlja pripisivanje značenja jednom pojmu. Međutim, ako sam prihvatio da je jedno od osnovnih epistemoloških načela pluralizam vrednosti, koji je je takav da smatra da je svaka vrednost *posebna i nesvodljiva* na neku drugu, da li u tom slučaju postoji takav predmet proučavanja kakav je politički pojam? Jedno je reći da se kod određene *grupe* ljudi mogu identifikovati ista ili dovoljno slična „verovanja, vrednosti i aktivnosti“ koje označavamo kao, npr. koncepciju „negativne slobode“. Potpuno je druga stvar, tvrditi da oni čija su „verovanja, vrednosti i aktivnosti“ takva da konstituišu koncepciju „pozitivne slobode“ imaju isto značenje kada referiraju na isti *pojam* (slobode) kao i oni koji zastupaju koncepciju „negativne slobode“. Drugim rečima, postavlja se pitanje u kojoj meri ove dve koncepcije uopšte govore o *istom pojmu slobode*? Upravo, teškoća određivanja jednog, opšteg *pojma* iz mnoštva njegovih mogućih koncepcija navela je jednu grupu teoretičara, prvenstveno pluralističke i liberalne orijentacije da posumnja u *suštinsku spornost pojmova*.

Suštinski sporni pojmovi su oni koji „i pored pravilne upotrebe izazivaju nerazrešiva neslaganja između njihovih zastupnika oko odgovarajućeg korišćenja.“³⁵⁴ To će reći da jedan pojam, nezavisno u kom socijalnom polju se nalazio, ma koliko njegovo značenje bilo *prima facie* jasno, uvek ulazi u polje konflikta kada je u pitanju njegova konkretna upotreba. Značenje pojma, pa time i njegova suština, nisu dovedeni u polje spornosti. Ono što se nalazi u polju spornosti jeste način „odgovarajućeg korišćenja pojma, npr. umetnosti, demokratije, hrišćanske tradicije“, jer „svaka strana nastavlja da brani svoje viđenje za koje smatra da je validni argument, dokaz ili neki drugi oblik opravdanja.“³⁵⁵ Na taj način odnos između pojmova se pretvara u konflikt koji opstaje, jer je arsenal argumenata, koje obe strane koriste, ako ne beskonačno dostupan, bar podložan recikliranju.

Suštinska spornost nije trivijalno konstatovanje više validnih definicija, niti je samo jedna dimenzija presudna u tome koja će koncepcija na kraju prevladati. Drugim rečima, koncepcije se ne nalaze na nekoj polici biblioteke, čekajući da ih neko primeni, već su duboko urezane u sam identitet onih grupa koje ulaze u *takmičenje* ili *sukob*, ne bi li osigurali pravo na označavanje pojma. Čak i da ostanu bez tog prava, ne povlače se, već pružaju dodatnu argumentaciju, osporavajući u svakom trenutku onu suparničku koncepciju koja je prevladala. Kao dobar uvod, može nam poslužiti opis koji daje Endrju Vinsent: „Ne radi se o beznačajnoj tvrdnji da se pojmovi osporavaju ili da postoje rasprave o njima i da će u nekom trenutku možda doći do razrešenja, nego o tome da su oni *suštinski* osporivi. Ispravna upotreba ovih pojmova nužno uključuje i neprekidnu raspravu o njihovoj ispravnoj upotrebi. Čak su osporivi i kriterijumi za njihovu upotrebu.“³⁵⁶

Pre nego što skiciram moguća određenja suštinske spornosti, neophodno je da naglasim da postoji razlika između barem tri stepena *spornosti* i to: *osporavanja* (*contestedness*), *sporenja* (*contestability*) i *suštinske spornosti* (*essential contestability*). Pojam je *osporiv* ako postoji neka istorijska ili kulturološka raznolikost oko toga kakvo mu se značenje pripisuje. Ovakav spor se može rešiti relativno jednostavno upotrebom različitih metoda koje nudi istorijska nauka, npr. deskripcijom ili induktivnim putem kroz nabranje svih mogućih slučajeva u kojima se pojam pojavljuje. Drugo, pojam je *sporan*, ukoliko imamo terminološku

354 W. B. Gallie, „Essentially contested concepts“, *Proceedings of the Aristotelian Society*, 56, (1955-6), 169.

355 Gallie, *Ibid.* 168.

356 Endrju Vinsent, *Teorije države*, (Beograd: Službeni glasnik, 2009), 57.

konfuziju, u onom smislu u kom koristimo isti naziv za različite pojmove. Tako, Džerald Gaus konstatuje da nije legitimno koristiti termin *pravda za liberalnu i marksističku pravdu*, jer su to u načelu različiti pojmovi.³⁵⁷ I ovaj spor se može razrešiti upotrebom analitičkih sredstava koja otklanjaju terminološku zabunu. I pored ovoga, Gaus konstatuje: „Ništa nije tako očigledno kao suštinski spor između liberala i marksista oko pojma pravde. Mi želimo da razumemo ovaj spor – želimo da razumemo oko čega se to tačno spore liberali i marksisti u konfliktu oko pravog značenja pravde.“³⁵⁸ Sofisticiranost argumenta suštinske spornosti je ovde očigledna: to što ćemo mi razumeti i liberalnu i marksističku koncepciju pravde, ne znači da smo razrešili spor, ili stekli neku teoretsku prednost u utvrđivanju pravog ili istinitog značenja pojma pravde. Samim tim, pojam je *suštinski sporan*, onda kada *nema istinitog, pravog ili konačnog načina* da se razlike između pluralnih koncepcija jednog pojma razreše, u onom smislu da nema načina da se iz nekog *generalnog principa* dedukuje rešenje konflikta. Ukratko, suštinski sporni pojmovi su *nesamerljivi*³⁵⁹, te valja odustati od svakog projekta koji ima za cilj utvrđivanje istine u *socijalnom*, pa samim tim i u *političkom domenu* i priznati relativnost prirode istraživanja.

Konačno, pređimo na određenja suštinske spornosti koja nam nude pojedini teoretičari i teoretičarke. Gali definiše suštinski sporne pojmove kao „one pojmove koji i pored pravilne upotrebe izazivaju nerazrešiva neslaganja između njihovih zastupnika oko odgovarajućeg korišćenja.“³⁶⁰ To će reći da ni u jednom trenutku nema „*generalnog principa* na osnovu kojeg bi se odlučilo koja od dva permanentna korišćenja nekog suštinski osporenog pojma, zaista to radi najbolje.“³⁶¹ Iako sledeća određenja mogu izgledati vrlo slično, treba napraviti dve specifične razlike u odnosu na Galijevo koncept. Prvo, Galijevo

357 Gaus, *Ibid.* 31

358 *Ibid.*

359 Konoli ovaj problem tumači na osnovu analize Tomasa Kuna o „nesamerljivosti pojmova“. Ukratko, Kun smatra da se radikalno različiti pojmovi, ili kako ih on naziva paradigme, nikada ne nalaze u stanju konvergencije, već neke vrste dominacije. Odnosno, ukoliko jedna paradigma predstavlja konvenciju o određenom skupu vrednosti, onda upravo te vrednosti predodređuju svako istraživanje u konkretnom istorijskom dobu. Promenom paradigme, „obično dolazi do značajne promene u kriterijumima koji determinišu legitimnost kako problema tako i predloženih rešenja.“ (citat: Thomas Kun *Struktura naučnih revolucija*) O nesamerljivost (i citatu) videti: William Connolly, „Essentially Contested Concepts“, u: *William E. Connolly: Democracy, Pluralism and Political Theory* (London: Routledge, 2008), 263. (footnote 7).

360 Gallie, *Ibid.* 169.

361 *Ibid.* 189.

ispitivanje je čist filozofski projekat (i tako ga treba tretirati), dok svi ostali teoretičari i teoretičarke pišu u kontekstualnom polju političke teorije. Drugo, pravilan prevod Galijevog termina bi bio *suštinski osporeni pojmovi* (*essentially contested concepts*). Glagol „osporen“ ukazuje na to da se sam proces njihovog osporavanja (ili spornosti) već desio u nekom (istorijskom) trenutku, a i da njih karakteriše „spornost“, kao *stanje* koje ih imanentno prati. Ovde se radi o *denotaciji* pojmova. Skoro svi ostali teoretičari govore o *suštinski osporivim političkim pojmovima* (*essential contestability of political concepts*), gde pridev „osporiv“ govori o *potencijalnoj osobini* imenice „pojam“, odnosno *konotira* da može postojati neki sukob ukoliko se isti pojam dovede u određeni *kontekst*. Ukratko, za Galija rasprave su beskonačne i stalne, dok za ostale možda jesu beskonačne, ali svakako ne i stalne.

Cilj Galijevog rada je da kroz relativizaciju značenja (nekog) pojma pokaže da postoji i te kakva potreba *razuma* za normativnim priznavanjem postojanja *jednog značenja* tog pojma. Naime, Gali smatra da ukoliko usvojimo projekat postojanja više koncepcija koje se takmiče oko pojma, ne priznavajući nijednu kao „najbolju“ našem istraživanju dajemo „kontinuiranu potencijalno kritičku vrednost u odnosu na nečije korišćenje ili interpretaciju pojma koji se proučava.“³⁶² Prednost ovoga je da, ako ništa drugo, uvek imamo načina da pokažemo da naša koncepcija nije *najgora*, ako već ne može da bude najbolja. Kako zaključuje Kristin Swanton, to što Gali tvrdi da je „nemoguće da utvrdimo generalni princip opravdavanja tvrdnji da je neka koncepcija najbolja“ nije isto što i tvrditi da „nema najbolje koncepcije.“³⁶³ U svom projektu, Gali postavlja kao centralnu osu postulat postojanja nekog *zajedničkog jezgra* (*common core*), na koje sve ove koncepcije (ili upotrebe), referiraju ili se odnose. Kako ističe Stiven Luks (koji je primenio Galijevu tezu na svoje radikalno viđenje moći): „Sporenja... su ipak sporenja oko nečega; suštinski osporeni pojmovi moraju imati neko zajedničko jezgro; u suprotnom, kako uopšte možemo opravdati tvrdnju da se spor vodi oko istog pojma?“³⁶⁴

Da bi pojasnio dileme koje nameće koncept suštinske spornosti, Gali se služi metodom misaonog eksperimenta. Gali predlaže da zamislimo jedno *takmičenje* čija je prva nagrada titula *šampiona*.³⁶⁵ Kao i u svakom takmičenju i

362 Gallie, Ibid. 193.

363 Cristine Swanton, „On the ‚Essential Contestedness‘ of Political Concepts“, U: *Ethics*, Vol. 95 No. 4 (1985), 814.

364 Citirano u: Swanton, Ibid., 816.

365 Videti: Gallie, Ibid., 170-171.

ovde postoji nekoliko neophodnih elemenata: timovi koji se takmiče, publika koja navija, arena ili teren gde se takmičenje odvija. Svaki tim ima svoju strategiju na osnovu koje su definisani oni *načini* za koje tim smatra da su najpogodniji da se dođe do titule šampiona. Ove strategije su determinisane najboljim osobinama igrača koju su u timu, npr. brzina, snaga, virtuoznost, itd. S tim u vezi, timovima se ne sudi na osnovu toga koliko su „poena“ osvojili, već im se sudi na osnovu „najbolje odigrane igre.“ Ovo pravilo isključuje i potrebu za postojanjem neprikosnovenog arbitra koji određuje pobednika. Umesto toga, Gali predlaže instituciju publike kao faktora odlučivanja pobednika – onaj tim koji ima najglasniju publiku, pobeđuje. Međutim, publika po svojoj prirodi nije čvrsto strukturirana, odnosno, pored manjeg dela lojalnih glasača, veći deo čine „plutajući glasači“ koji se opredeljuju da svoje povike poklone onom timu koji im u tom trenutku izgleda kao da igra najbolju igru. U tome i leži osnova suštinske spornosti – takmičenje je uvek otvoreno i nikada se ne prekida, odnosno nema čvrste garancije da je jedan tim zauvek postao šampion. Drugim rečima, jedan pojam nikada nema konačno određenje, čak ni na najopštijem nivou, jer dokle god postoje zainteresovane strane za njegovo definisanje, dotle imamo status takmičenja. Iako timovi priznaju da je neka koncepcija *aktuelno* odnela titulu šampiona, oni će i dalje smatrati da je njihova koncepcija ona prava i jedini šampion. Ono što vezuje najverniju publiku za stil igre tima jesu *vrednosti* koje taj stil predstavlja.

Bitna teorijska implikacija koja proizilazi iz ovog misaonog eksperimenta je sledeća: koncept suštinske spornosti pojmova u (političkoj) filozofiji nije način verifikovanja istinitosti nekog pojma (jer jedino što postoji jeste *aktuelna* istina), već *način* razumevanja različitih koncepcija i ishoda njihove primene, a koje pretenduju da budu aktuelno validne ili istinite. Samim tim, Galijevo *epistemološko* polazište je vrednosni pluralizam, dok razrada predstavlja *metodološku operaciju* kojom razrešava pluralistički konflikt koncepcija.

Treba primetiti da se teoretičari suštinske spornosti razilaze oko toga da li je ovo zaista *metodološka operacija*. Stiven Luks smatra da se odnos između koncepcija i njihov odnos prema pojmu koji se proučava zaista može smestiti u metodološki okvir, pa time i (barem privremeno) razrešiti, jer između (ponekad dijametralno) suprotnih koncepcija uvek postoji neka „primitivna ideja [pojma] na koju se oslanjamo“³⁶⁶. Ovo kritikuju Brajan Bari i Džon Grej, smatrajući da bi postojanje „primitivne ideje“ suštinsku spornost svelo u okvire teorije konvergencije, umesto da se bavi razumevanjem alternativa.

366 Stiven Luks, „Moć: jedno radikalno shvatanje“, u: *NSPM*, vol. XIII no. 1-4 (2006), 82. U zagradi, moj dodatak.

Kristin Svanton, ipak, daje argument plus za Luksovu tezu tvrdeći da „bez obzira što nema najbolje koncepcije, ili najbolje poznate koncepcije, neke od njih su ipak bolje od drugih. Iako nema najboljeg kriterijuma za određivanje kvaliteta pšenice, takmičenja imaju svrhu jer razdvajaju pšenicu od kukolja; ovo razdvajanje je beskonačno upravo jer politički teoretičari imaju običaj da podržavaju kukolj.“³⁶⁷ Drugim rečima, kada se kaže metodološka operacija, mora se zaboraviti na klasičnu dogmu metodologije, odnosno mora se odustati od otkrivanja valjanog načina za utvrđivanje istinitosti. Umesto toga, treba se okrenuti metodologiji koja utvrđuje načine na koji razumemo koncepcije koje se takmiče za obeležavanje pojma.

Međutim, kako možemo razlikovati suštinske rasprave o bitnim značenjima pojmova, od beskonačnih rasprava o upotrebi naziva ili nekog slogana vezanog za pojam? Njui primećuje taj problem, optužujući teoretičare suštinske spornosti da prave konflikt tamo gde ga nema. Kako on to „slikovito“ prikazuje, rasprave o upotrebi različitih termina za označavanje istog pojma, ne moraju biti zaista *rasprave*, slično kao što izostaje suštinsko „neslaganje između osoba koje koriste termin ‚Aristotel‘ i ‚stargirijanski tutor Aleksandra Makedonskog‘ da bi označili istu osobu. Relevantne tvrdnje se mogu jednostavno sjediniti.“³⁶⁸ U Galijevoj teoriji može se naći argument *arhetipa* (*exemplar*) kao zajedničkog jezgra, koga po svojim osobinama treba shvatiti kao svojevrsni *meta-pojam*, koji može izvući suštinsku spornost iz ovog nezavidnog položaja. U osporavanju primedbe o slučajnosti spornosti, Gali je eksplicitan: „ (...) za svaki od ovih timova možemo reći da se nadmeće za *isto* takmičenje ako su, u svakom slučaju, njegov osobni metod i stil igre izvedeni procesom imitacije i prilagođavanja *arhetipu* (...).“³⁶⁹ Dakle, arhetip predstavlja neku idealnonormativnu viziju pojma, koja je svim učesnicima u procesu samo očigledni cilj i koja garantuje da teorija koja se izgradi nakon označavanja pojma, iako osporiva (odnosno, nije konačna) jeste interno konzistentna, pa stoga opravdavajuća i eksplikatorna.

Galijeva teorija izazvala je brojne probleme i kontraverze. Ukoliko je nemoguće odrediti koja je koncepcija zaista valjana u svom odnosu prema pojmu, kako onda uopšte i započeti istraživanje? Zapada li politička teorija u polje epistemološke skepse? U kritici Galijevega rada, posebno prednjači Glen Njui. Ovaj autor predlaže da pretpostavimo da je neki pojam zaista

367 Svanton, *Ibid.* 815.

368 Newey, *Ibid.* 49.

369 Gallie, *Ibid.* 176.

suštinski sporan. Time uvažavam barem dve stvari, i to da (a) se arhetip pojma mora individualizovati i da je (b) ova individualizacija uslovljena vrednosnim očekivanjima koje nose strane koje se spore. Drugim rečima, sam pojam bez neke specifikacije je prazan. Ako je to zaista tako, onda Galijeva pretpostavka o tome da je arhetip neka opšta vrednost, ili pada u vodu usled toga što se pretpostavlja da je on deo konvencionalnog sporazuma različitih „timova“, ili opstaje pod uslovom da je on neki temeljni princip metafizike. U oba slučaja, prema Njuiju, teza o suštinskoj spornosti pokazuje se nekonzistentnom. Ako je arhetip zaista deo dogovora, onda nema konflikta u pravom smislu reči, jer je nekonzistentno da se korisnici spore oko nečega što su se prethodno dogovorili. Jedini način da ovo postane suštinski sporno jeste ako „ne poštuju ovo tako što čine grešku, ili da ne poznaju dovoljno prirodu samog pojma.“³⁷⁰ Sa druge strane, ako je arhetip neki metafizički projekat, on i kao takav mora imati makar neko, kako Luks kaže, primitivno jezgro. Međutim, Njui tvrdi da takva primitivna ideja nikada se neće individualizovati kao takva. Svaka strana će shvatiti arhetip kroz neke svoje vrednosti koje će želeći da implementira u individualizovani pojam. Međutim, različiti timovi različito će interpretirati arhetip. Pojmovi koje oni predlažu da odgovaraju ovom arhetipu će se razlikovati jedan od drugog. Razlika će biti toliko radikalna, da se ne može više govoriti o jedinstvenom arhetipu. U tom slučaju, zaista nema spora u onom smislu u kome teza o suštinskoj spornosti zahteva. Ako bismo na ovom mestu rekli da arhetip ograničava moguće varijacije, problem prebacujemo na prethodnu kritiku, što će reći da jedino što smo uradili jeste da smo priznali da postoji neki univerzalni princip iz kojeg se, ipak, mogu dedukovati valjani zaključci, odnosno da su *modaliteti arhetipa* formalno (logički) predodređeni. Ovo je u suprotnosti sa ključnom tezom suštinske spornosti da ne postoji univerzalni kriterijum za procenjivanje koncepcije koja je bolja ili vernija arhetipu. Stoga, kako zaključuje Njui, teza o suštinskoj spornosti je nekonzistentna iznutra. Spor na meta-nivou koji Gali predlaže je lažan, jer povezuje dva pojma koji se međusobno razlikuju jedino kada se između njih postavi treći, univerzalni pojam. Njui ne negira da postoji sukob između dva suprotstavljena pojma, već da taj sukob nije suštinske prirode, odnosno da je plod normativnih konstrukcija teoretičara koji ih zastupaju.

Umerenija teza o suštinskoj spornosti zastupljena je u radu Elesdera Mekintajera, u kome se tvrdi da se suštinska spornost javlja usled *otvorene strukture* pojmova koja, prevazilazi trenutno neslaganje. Drugim rečima „mi nemamo

370 Newey, *Ibid.* 43.

načina da shvatimo šta se može računati kao normalna okolnost ili standardni uslov u odgovarajućim oblastima društvenog života.³⁷¹ Mekintajer potencira i na otvorenosti pojmova ka različitim koncepcijama koje se sučeljavaju oko toga šta su „normalne okolnosti ili standardni uslovi“ što vodi do njegove suštinske spornosti. Time Mekintajer uvodi *kontekst* kao treću odrednicu (pored samog pojma i njegovih koncepcija) u koncept suštinske spornosti.

Vilijam Konoli je prvi koji sve tri odrednice uvršćuje kao elemente iste teorije. Konoli konstatuje da „kada neslaganje nije prost rezultat drugačijeg tumačenja argumenata u okvirima celovito oblikovanog sistema pojmova, možemo reći da se nalazimo u okvirima pojmovne spornosti.“³⁷² Važno je primetiti da, s jedne strane, Konoli odbacuje da je suštinska spornost jednostavno rešavanje tehničko-terminoloških sporova, dok s druge potencira da se spornost dešava u okvirima *promenjivih* sistema pojmova, a što će reći *kontekstualno uslovljenih*. Druga stvar koju je važno primetiti jeste da se pojmovi nalaze u *sistemu*, odnosno da se u okvirima jednog konteksta pojam nikada ne može posmatrati *izolovano*, već u okviru određene *grupe pojmova* koji su po nekim osobina srodni (*cluster concepts*). Time Konolijeva koncepcija dobija oblik zatvorenog sistema. Ovakvo viđenje će dodatno razraditi i modifikovati Džon Grej, akcentirajući da je kontekst uvek neka specifična socijalna dimenzija kao „jedinствeni priznati pogled na svet koji je razumom povezan sa specifičnom formom života...“³⁷³ Međutim, Grej će ovo viđenje radikalizovati, ili možda previše reducirati, smatrajući da se spornost dešava samo kada uđe u specifične socijalne dimenzije, što joj ukida privilegiju na odrednicu „suštinska“.

Kristin Svanton je u svom eseju iz 1985. godine ponudila razumnu i prihvatljivu klasifikaciju opisanih određenja. Tako ona tezu o suštinskoj spornosti deli na dve verzije: skeptičnu i relativističku. Prema Svantonovoj, Gali se može uvrstiti u skeptičnu verziju teze o suštinskoj spornosti koja glasi: „Postoji makar jedan pojam P nekog x, centralnog u političkoj teoriji, koji priznaje veliki broj interpretacija (naime, koncepcija nekog x) i koji je takav da za bilo koju interpretaciju P' tog P, nemamo nikakvog osnova da verujemo da je to P' najbolja koncepcija tog x.“³⁷⁴ Sukobi koji se vode oko toga, šta zaista

371 Alsdair MacIntyre, „Essential Contestability of Some Social Concepts“, u: *Ethics*, Vol. 84 No. 1 (1973), 3.

372 Connolly, *Ibid.* 257.

373 John Gray, „On Contestability of Social and Political Concepts“, u: *Political Theory*, Vol. 8 No. 3 (1977), 332.

374 Swanton, *Ibid.* 814.

jeste suština pojma, su beskonačni, te stoga svako opravdanje koje se može ponuditi pomoću tog pojma (npr. pravde) je besmisleno. Dakle, odnos koji postoji je između neke centralne vrednosti (zajedničkog jezgra) x , pojma P , i interpretacija (koncepcija) P' . Referent koncepcije P' je u tom slučaju centralna vrednost x , dok je sredstvo referencije pojam P . Skepsa se rađa jer nemoguće (usled nesamerljivosti pojmova) nadomestiti vrednost x (koja je po svojoj prirodi idealna, ali i poseban pojam) interpretacijom P' . Zbog toga, svako takmičenje oko ovog nadomešćivanja (ili označavanja) je beskonačno, a sam istraživački poduhvat besmislen.

S druge strane, relativistička teza suštinske spornosti potencira sledeće elemente: „Postoji makar jedan pojam P nekog x , centralnog u političkoj teoriji, koji priznaje veliki broj ‚interpretacija‘ (naime, koncepcija tog x), i koji je takav da nijedna interpretacija P nije *najbolja* koncepcija tog x .“³⁷⁵ Relativistička teza na taj način pokazuje da centralno ili konačno određenje političke teorije pomoću neke vrednosti „ x “ nikada neće biti moguće, ali da to ne znači da se ne može odrediti neka interpretacija konstitutivnog pojma te vrednosti koja je bolja od alternativnih (odnosno slobode, demokratije, jednakosti, zajednice itd.) Za Svanton, ovaj se problem suštinske spornosti može uspešno prevazići, „ali po ceni značajne modifikacije ranijih teorija“, nakon čega dodaje: „Čini mi se da ove teorije moraju da odustanu od pretpostavke da postoji pojam koji je kao ideal vezan za sve koncepcije.“³⁷⁶ Autorka smatra da naše istraživanje izbegava skepsu, ukoliko shvatimo da je objekat koji istražujemo uvek deo nekog konvencionalnog dogovora oko *čega se sporimo*. Drugim rečima, ne znamo unapred oko kog zajedničkog pojma se sporimo, ali znamo da su naše *koncepcije zajedničke*, znamo da se nalazimo u okvirima istog spora, i znamo da referiramo na isti skup objekata.. Ovakvo stanje, u kome je poznat sukob koncepcija, Svantonova naziva terminom *endoxa*, koji je skovao Aristotel da bi označio „zajedničku koncepciju“ vezanu za subjekta koju prihvataju ‚mnogi ili mudri‘.“³⁷⁷ U okvirima političke teorije, *endoxa*-u treba shvatiti kao pandan filozofskom konceptu tačke ostenzije.

Primer koji Svantonova ilustruje je sledeći. Postoji generalni konsenzus da ukoliko se neko nađe u oružanoj pljački gde mu je dat izbor „pare ili život“ da ta osoba zaista nije slobodna. Međutim, ovakva koncepcija dolazi u sukob sa

375 Swanton, *Ibid.* 814.

376 *Ibid.* 818.

377 *Ibid.*.

tvrdnjom da „neko se ne može smatrati neslobodnim ako dela.“³⁷⁸ Svantonova smatra da iako su ove dve koncepcije dijametralno suprotne, obe su kroz *en-doxa*-u svrstane u teoriju o slobodi. Samim tim, sukob postoji, on nije definitivno razrešiv, ali omogućuje svim alternativama da se iskažu.

Kao poslednje određenje (kako u ovom radu tako i hronološki) stoji vide-nje Glenna Njujija, koji polemise sa tezom da je takva stvar kao što je suštinska spornost *lažna* konstrukcija skeptika. Teoretičari normativne orijentacije, budući da su i sami akteri politike, uvek delaju tako da svet oblikuju prema nekom postpolitičkom poretku. U takvom svetu, suštinska spornost jeste prisutna, ali takav svet je fikcija, a ne realnost. Priznati da je jedan pojam suštinski sporan, znači dovesti ga u stanje „naturalističke greške“, odnosno priznati da je njegov odnos sa koncepcijama logički nekonzistentan u onom smislu, u kom je svaka tvrdnja da je nešto „dobro“, „ispravno“, „istinито“, drugim rečima konačno, besmislena. Njujii smatra da treba odustati, ili zaobići suštinsku spornost uvođenjem tzv. *deskriptivne teze*: „Određeni ključni pojmovi u okviru političke argumentacije često mogu proizvesti, kao posledica prostih činjenica, nerešivih neslaganja, na primer, o opsegu njihovog uključivanja.“³⁷⁹ Ukratko, ono što Njujii sugerise jeste da nesporazumi između teoretičara nastaju samo oko toga *koliko* pojmova, a ne *kakve* pojmove treba uključiti u jedno istraživanje. Sporovi nisu suštinski, jer nisu *kvalitativne* već *kvantitativne* prirode.

ZAKLJUČAK

Isaije Berlina je u *Četiri eseja o slobodi* napisao da „istina da ne možemo imati sve suštastvena je, a ne uzgredna istina.“ Ovo se nameće kao rezime analize koju sam ponudio. Određenje i status suštinske spornosti ostaju nerazrešeni. Međutim, ukoliko prihvatimo često citiranu Galijevu tvrdnju da u pojmovnoj analizi nema nekog generalnog principa iz kojeg možemo dedukovati rešenje za pojedinačne sukobe koncepcija oko pravog značenja pojma koji se istražuje, onda to i nije bio cilj kome treba težiti. Otvorenost za drugačije forme, nasuprot isključenosti koja karakterise sve modele zatvorene strukture, nije ništa drugo nego uvažavanje realnosti savremenih ljudskih zajednica. Stoga, teorijski izazov koji pruža proučavanje suštinski spornih pojmova, postavlja se kao potreba stvarnosti koja je imanentno pluralistička.

378 Citirano u: Ibid. 819.

379 Newey, Ibid. 40.

LITERATURA

- Berlin, Isaija. „Da li politička teorija još uvek postoji?“ u: *Koncepti i problemi političke teorije*, 11-24. Beograd: Čigoja, 2009.
- Gallie, W. B. „Essentially contested concepts.“ *Proceedings of the Aristotelian Society*, 56, (1955-6), 167-198.
- Gaus, Gerald. *Political Concepts and Political Theories*. Oxford: Westview Press, 2000.
- Gray, John. „On Contestability of Social and Political Concepts.“ *Political Theory*, Vol. 5 No. 3 (1977): 331-348.
- Kecmanović, Nenad. *Ideologija i istina*. Beograd: Mladost, 1972.
- Kecmanović, Nenad. *Politika, država i moć*. Beograd: Čigoja, 2010.
- Kvajn, Vilard Orman. *Ontološka relativnost i drugi filozofski ogledi*. Sremski Karlovci–Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2007.
- Laslett, Peter. „Introduction“, u: *Philosophy, Politics and Society*. Oxford: Oxford University Press, 1963.
- Luks, Stiven. „Moć: jedno radikalno shvatanje.“ *NSPM*, vol. XIII no. 1-4 (2006): 69-110.
- MacIntyre, Alsdair. „Essential Contestability of Some Social Concepts.“ *Ethics*, Vol. 84 No. 1 (1973): 1-9.
- Morgentau, Hans. „Da li je politika nauka?“ *Koncepti i problemi političke teorije*, 25-28. Beograd: Čigoja, 2009.
- Newey, Glen. *After Politics*. New York: Palgrave, 2004.
- Parekh, Bhikhu. „Political Theory: Traditions in Political Philosophy“, u: *A New Handbook of Political Science*, 503-518. Oxford: Oxford University Press, 1996.
- Swanton, Christine. „On the ‚Essential Contestedness‘ of Political Concepts.“ *Ethics*, Vol. 95 No. 4 (1985): 811-827. Connolly, William. „Essentially Contested Concepts“, u: *William E. Connolly: Democracy, Pluralism and Political Theory*, 257-280. London: Routledge, 2008.
- Vincent, Andrew. *The Nature of Political Theory*. Oxford: Oxford University Press, 2004.

Bojan Vranić

THE ESSENTIAL CONTESTEDNESS AND POLITICAL CONCEPTS

Summary:

This paper explores one part of the changes that political theory underwent in the second half of the 20th century. The topic of the paper is the somewhat neglected, yet epistemologically very significant, essential contestability thesis. The author's basic assumption is that the thesis reflects the view of the ontological relativism of politics, from which it follows that political concepts are essentially contestable, i.e. that it is impossible to select one adequate general approach that could serve as a basis for determining which of the possible understandings of a particular concept is uncontestedly the best.

The dominant thesis in the middle decades of the 20th century was the thesis of the death of political philosophy. It was believed that the subject of the classical political philosophy was a delusive (re)shaping of the mental objects, which usually does not correspond to the state of affairs in the world. Set in the context of the Second World War mass destruction and the outset of the Cold War, this argument was detrimental to the vitality of political philosophy. The thesis of essential contestability of political concepts created in such context was considered to be one more attempt to discredit the basic values of normative theories. This text challenges this belief by claiming that it was the essential contestability that offered a different understanding of the ontological status of politics, placing it into the sphere of ontological relativism and pluralism of values. Only after these ontological and epistemological conditions were met was the basis set for what we now call modern political theory.

The aim of this paper is to present a draft for the possible argumentation for the ontological relativity of politics. To achieve this aim, using analytic approach, the author follows the argumentation for ontological relativity presented by W.O.Quine. After the author defines the theoretical framework, he gives an overview and the analysis of the dominant theories of the essential contestability of political concepts.

Key words: essential contestability, political concepts, ontological relativity, pluralism of values.